

Artículo de revista:

DOMINGO, Andreu; GALEANO, Juan; BAYONA, Jordi (2021) "La migració estrangera a Barcelona: de la crisi financera del 2008 a la pandèmia del 2020". *Barcelona Societat, revista de coneixement i anàlisi social*, 28: 26-40.

https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/revista/08_la_migracio_estrangera_a_barcelona.pdf

La migració estrangera a Barcelona:

de la crisi financera del 2008 a la pandèmia del 2020

Andreu Domingo^a, Juan Galeano^b i Jordi Bayona^c

Paraules clau: població immigrada, fluxos migratoris, creixement poblacional, distribució territorial, Barcelona

Just abans del col·lapse de les migracions a conseqüència de la covid-19, Barcelona experimentava un nou *boom* migratori internacional iniciat el 2014. Aquest darrer creixement extraordinari marcat pel cicle econòmic però, presentava característiques molt diferents al que s'havia produït durant la primera dècada del segle XXI. No es tracta només de l'augment de població nascuda a l'estranger sinó també d'un canvi en la composició segons l'origen, el sexe i l'edat dels nouvinguts, i també en el seu nivell d'instrucció. En aquest treball repassem els principals canvis demogràfics que s'han produït a la ciutat des de l'esclat de la crisi financera del 2008 fins a la irrupció de la pandèmia el 2020. Parem especial esment a la distribució residencial de la població immigrada recent, la qual es relaciona amb el mercat immobiliari i els efectes de la crisi econòmica, però igualment amb el metabolisme demogràfic als barris i que marca molts dels reptes als quals la ciutat hi haurà de fer front en els propers anys per garantir la cohesió social.

1. Introducció: un creixement a batzegades

Just abans del col·lapse de les migracions a conseqüència de la covid-19, Barcelona estava experimentant un nou boom migratori internacional iniciat al 2014, amb intensitats encara superiors a les de principis del mil·lenni, les quals havien batut tots els rècords històrics. Aquest darrer creixement extraordinari marcat pel cicle econòmic, però, ha presentat característiques molt diferents amb relació al creixement que s'havia produït durant la primera dècada del segle i que havia culminat l'any 2007, abans de la caiguda provocada per la gran recessió del 2008.

a. Centre d'Estudis Demogràfics; b. Universitat de Ginebra; c. Universitat de Barcelona.

No es tracta només de l'augment de conciutadans amb origen estranger fins assolir les 462 mil persones, sinó que es tracta d'un canvi en la composició pel que fa a l'origen, el sexe i l'edat dels nouvinguts, també en el nivell d'instrucció que tenen, i que si no atenyem el detall territorial pot passar desapercebut. Aquesta progressió ha estat eclipsada per l'aturada forçosa que ha imposat la pandèmia, que entre d'altres efectes, pel que fa a la imatge que tenim de les migracions i de la diversitat poblacional sembla haver-se congelat conservant intactes certes i prejudicis que corresponien a principis del segle XXI. Però a part de tenir en compte la variació en els fluxos, haurem d'estar atents al que la distribució de la població immigrada recent per barris ha significat pel poblament de la Ciutat Comtal. Són pautes residencials que hem de posar en relació amb el mercat immobiliari i amb els efectes de la crisi econòmica, però també amb el metabolisme demogràfic als barris. És a dir, tenir en compte la successió de les generacions a conseqüència de la mortalitat i els naixements, a més dels moviments migratoris entre els barris i dins i fora del municipi.

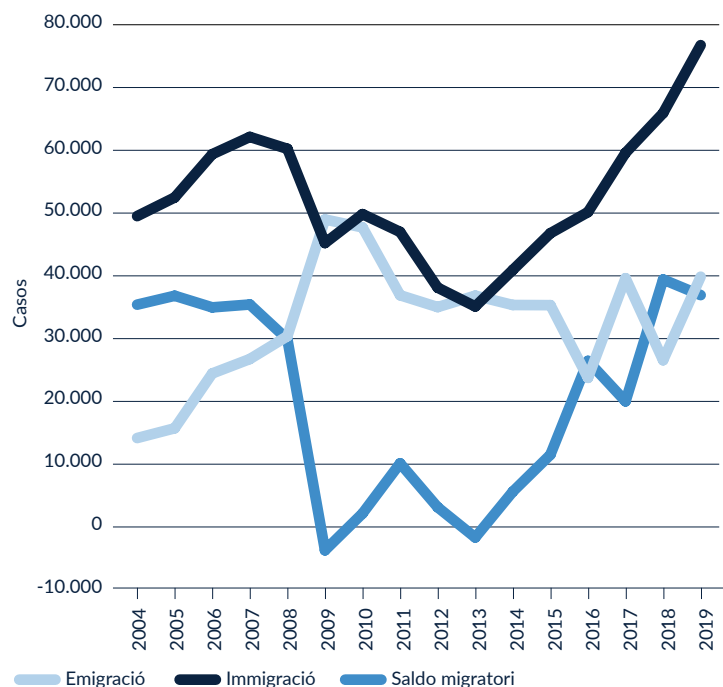
2. Les migracions internacionals i el cicle econòmic: abans de l'aturada pandèmica¹

Tot just abans de la irrupció de la covid-19, els anys 2018 i 2019, les altes registrades al padró de població com a altes per immigració des d'altres països van aconseguir una fita històrica, que van superar les 61 mil entrades del 2007, amb 65.134 el 2018 i 75.869 el 2019 (gràfic 1). El creixement observat és constant i sostingut des del 2013, any en què es va enregistrar un mínim de 34.953 entrades. Precisament aquest darrer any i el 2009 són els dos únics anys en els quals hi ha un saldo migratori negatiu amb l'estranger, motivat

tant pel creixement de les sortides, especialment l'any 2009, com per la disminució de les entrades amb una xifra mínima el 2013, efecte del primer impacte de la crisi econòmica i financera del 2008. Com a conseqüència, el saldo migratori, resultat de la diferència entre altes i baixes amb l'estranger, és a dir, diferència entre el nombre de persones que emigren d'una població i el nombre d'immigrants que hi arriben, havia assolit rècords de caire positiu, superiors als de l'inici del segle XXI, anys en els quals el registre de les emigracions encara era força problemàtic.

De les immigracions procedents de l'estranger, la majoria han estat protagonitzades per persones nascudes fora d'Espanya, essent el retorn quantitativament poc important. Així, els valors extrems en percentatge de l'emigració de persones nascudes a Espanya se situa només en el 5,1% l'any 2015 i en un 3,4% l'any 2019 i 2.581 persones. En canvi, la magnitud dels que entren amb nacionalitat espanyola és força superior, tant en xifres absolutes (un màxim de 6.128 el 2019) com relatives (el 10,3% de les entrades el 2019).

1. En aquest treball els fluxos migratoris entre la ciutat de Barcelona i l'estranger són analitzats a partir de les dades de l'Estadística de variacions residencials (EVR). Aquesta font estadística recopilada per l'Institut Nacional d'Estadística (INE) informa dels canvis de migració, tant interna com internacional, registrats al Padró continu de Població, en un any determinat. Donada la dificultat associada al registre de les migracions, les EVR no són exhaustives, i alguns moviments migratoris són incorporats al padró com a altes per omissió o baixes per inscripció indeguda, i no figuren en els registres de l'EVR. Per una raó similar, les dades anteriors al 2004 no es presenten en aquest treball, ja que aquells moviments migratoris que venien de l'estranger es registraven com a altes per omissió, per provenir de fora del sistema estadístic. Aquest seguit d'inconvenients poden afectar el volum total dels fluxos registrats, però no tenen perquè incidir en les seves característiques.

Gràfic 1. Fluxos migratoris internacionals. Evolució 2004-2019

Font: elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencials, amb dades de l'Institut Nacional d'Estadística (INE).

Pel que fa als orígens, agrupats per continents de naixement –s'ha distingit entre l'antiga Unió Europea dels 15 (abans de l'ampliació a l'Europa de l'Est) i la resta d'Europa–, s'observa que tant actualment com des de del 2000 el principal origen dels fluxos migratoris a la ciutat és Amèrica (gràfic 2). L'evolució segueix el mateix perfil que s'ha comentat anteriorment, amb el punt àlgid migratori just abans de la crisi, amb un total de 30.688 entrades el 2006, que han estat superades en els dos darrers anys, especialment el 2019, amb 38.993 arribades. El pes que té sobre el total de migracions internacionals varia seguit

el mateix patró, del 52% el 2006 al mínim del 36% del 2013, per tornar a depassar el 50% el 2019 (el 51,4%). Per tant, a més de la preponderància que s'observa, és el flux més sensible a la conjuntura, i el que acaba determinant l'evolució global. Durant els 16 anys que s'han analitzat se sumen 375 mil altes a la ciutat. Vuit dels quinze orígens més nombrosos són llatinoamericans. En aquest cas la periodització de les entrades és molt diferent, i responen moltes vegades a la dramàtica situació econòmica, política i social del lloc d'origen. Entre aquests, els originaris d'Argentina són els més nombrosos, amb 40.932 altes acumulades, i amb un creixement fort i sostingut durant els darrers anys, fins al punt que el 2019 van representar l'origen principal de les immigracions estrangeres a la ciutat. Entre veneçolans i colombians és palès també aquest fort creixement de les entrades recents, com succeeix entre peruans i hondurenys. En contrast amb això, alguns fluxos com els dels equatorians i bolivians no assoleixen els volums d'entrades de fa una dècada, de les quals en van ser els actors principals.

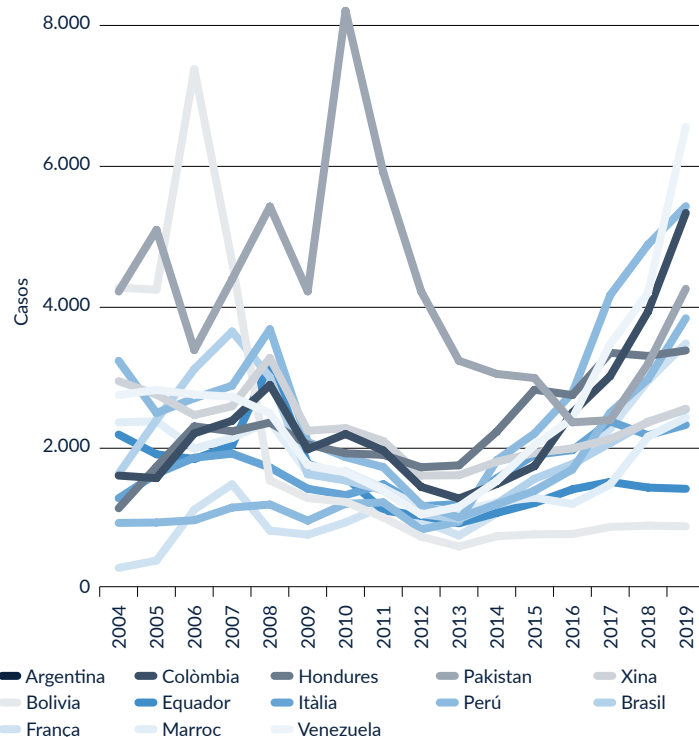
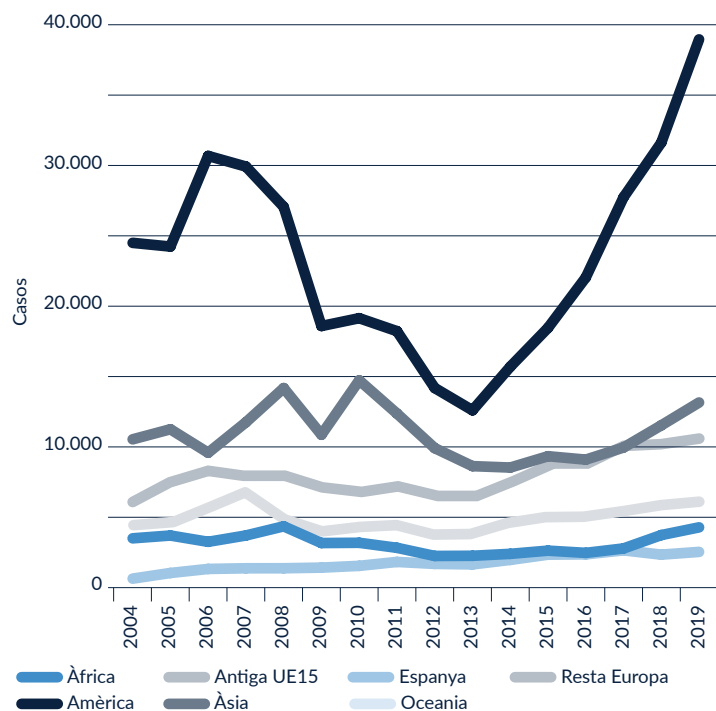
Les arribades d'europaus i asiàtics han estat igualment notables en el període d'estudi, han acumulat 198 mil (un 60% provinents de països de l'antiga UE15) i 175 mil immigracions respectivament. La progressió dels europeus és similar a la dels americans, que assoleix en el cas de la UE15 valors màxims a partir de l'any 2015, amb unes entrades un 25% superiors a les del primer *boom*. En canvi, el perfil dels asiàtics mostra un endarreriment en relació amb les pautes abans descrites, i és l'any 2010 en què hi ha el punt culminant de les entrades, amb mínims que s'allarguen fins el 2016, i amb una remuntada d'aleshores ençà que no ateny però, els valors més alts constatats anteriorment.

Entre els europeus destaquen els corrents migratoris d'italians i francesos, força constants en l'evolució temporal tot i que també culminen el 2019. En la resta d'origens és remarcant el descens dels romanesos que, si bé destacaven a Catalunya i Espanya durant el *boom* migratori de començaments del mil·lenni, actualment els seus fluxos són poc rellevants. S'observa un increment singular a Barcelona de britànics i irlandesos en els darrers anys. Pel que fa als asiàtics, pakistanesos, xinesos i indis l'any 2019 recuperaven el nombre d'entrades, tot i que en els dos

primers casos encara eren molt inferiors a les registrades anys enrere.

Finalment, les altes d'africans tot i que molt menys substancials des d'un punt de vista quantitatiu, segueixen una tendència similar i se situaven el 2019 al mateix nivell que l'any 2008. Són fluxos que provenen principalment del Marroc, un 55%, o de la resta dels països de la ribera sud del Mediterrani (assolint el 70%, si hi sumem algerians, egipcis i tunisians).

Gràfic 2. Fluxos migratoris internacionals. Evolució 2004-2019

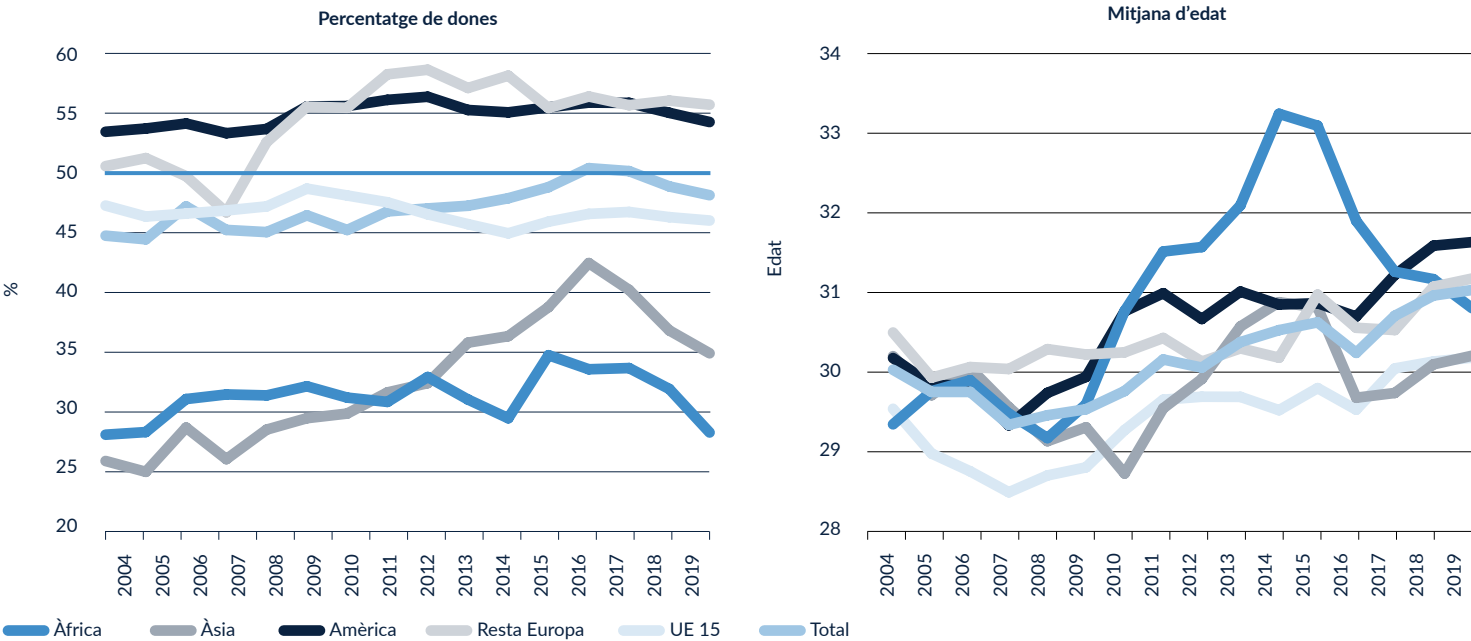

Font: elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencials, amb dades de l'Institut Nacional d'Estadística (INE).

Pel que fa al perfil, segons sexe i edat, en general la crisi, a part de fer incrementar les sortides i fer disminuir les entrades, també va modificar-ne les característiques, sobretot entre aquells col·lectius que van apostar per romandre al país i endegar processos de reagrupament familiar. Aquelles poblacions tradicionalment més masculinitzades podien, durant la crisi, incrementar el nombre de població femenina. El mateix va succeir amb les edats: en alguns casos van poder incrementar el nombre de menors, en d'altres les edats més adultes. Les migracions americanes, en el conjunt continental, són les que menys variacions presenten quant a la composició per sexe, les dones segueixen essent indiscutiblement

capdavanteres. En canvi, en el cas dels africans i asiàtics en què predominen els homes, s'observa un descens de la masculinització d'aquesta població, especialment entre els asiàtics fins l'any 2016, dinàmica que reverteix amb la represa recent dels fluxos. Si tenim en compte l'edat mitjana, a la primera dècada de segle, aquesta es trobava per sota dels trenta anys i sense que hi hagués gairebé diferències per raó d'origen, i eren els migrants de l'antiga UE15 els que tenien els perfils més joves. L'evolució, en aquest camp, està marcada per la diversificació i el creixement de l'edat mitjana, que se situa durant aquest període en 31 anys, i amb profundes disparitats pel que fa als orígens (gràfic 3).

Gràfic 3. Característiques per sexe i edat dels fluxos migratoris. Evolució 2004-2019

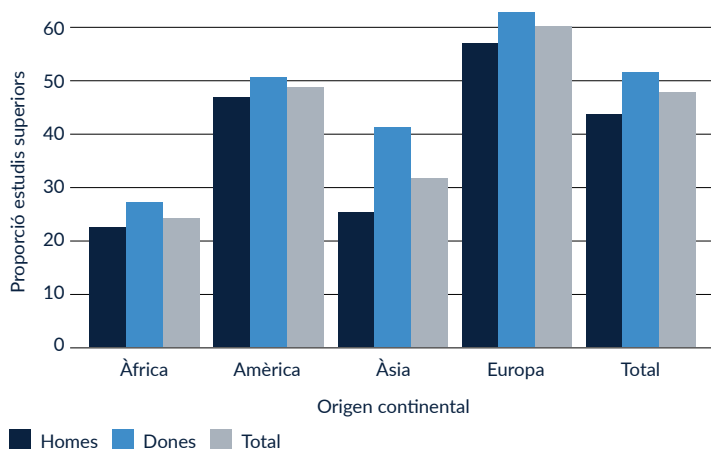

Font: elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencials, amb dades de l'Institut Nacional de Estadística (INE).

El descens de la immigració durant l'època de crisi està acompanyat per un increment elevat de l'edat mitjana entre africans i asiàtics, a causa d'una entrada menor de joves.

En darrer terme, i utilitzant dades del Registre continu de Població, coneixem el nivell d'estudis de les altes per immigració des de l'estranger a la ciutat de Barcelona. La disponibilitat d'aquesta variable és recent, i per això no s'aporta la perspectiva temporal. Les dades de l'any 2018 mostren que fins el 47,7% dels immigrants arribaven amb estudis superiors, valor prominent si considerem que a Espanya, el nivell més elevat d'instrucció a la franja d'edat dels 25 als 29 anys l'assoleix el 46,4% de la població, i només el 29,2% entre els majors de 16 anys. Aquests percentatges són més elevats entre les dones (51,7%) que entre els homes (43,7%), i amb evidents diferències segons l'origen continental (gràfic 4).

Gràfic 4. Proporció d'immigrants internacionals amb nivells d'estudis superiors, agrupats per continents, 2018

Font: elaboració pròpia. Registre continu de població de Catalunya, amb dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat).

En conseqüència, els valors màxims s'observen entre els immigrants europeus (60,1%) i americans (48,9%), mentre que africans i asiàtics els valors són inferiors a la mitjana (24,2% i 31,5% respectivament). Les dones tenen un nivell d'educació superior sigui quin sigui el seu origen, essent entre els asiàtics on la distància entre homes i dones és majúscula (41,2% de les dones i un 25,2% entre els homes). La disparitat entre orígens específics és molt alta. Entre els fluxos més destacats, els pakistanesos i els hondurenys mostren percentatges d'estudis superiors molt reduïts, amb el 9,2% i 12,6% respectivament. A l'altre extrem se situen els mexicans, el 77,5% amb estudis superiors així com els francesos (71%), en ambdós casos amb una presència important d'estudiants de tercer cicle.

3. Pautes residencials a Barcelona de la població nascuda a l'estranger

L'increment migratori s'ha traduït en un augment de la població nascuda a l'estranger, que el 2020 ascendia a les 461.960 persones, que representen un 27,76% del total dels habitants de la ciutat. Si hi afegíssim els descendents d'aquests immigrants, aquest percentatge assoliria la tercera part de la població de la ciutat. Malgrat que degut a la inèrcia del poblament la distribució per grans orígens continentals de la població immigrada resident a Barcelona (gràfic 1) podria semblar que no ha variat substancialment en la darrera dècada, s'ha de dir que també s'ha notat el pes dels darrers fluxos migratoris a nivell de nacionalitats concretes, especialment les més representades de la segona onada del nou mil·lenni, que fan variar alhora la proporció que representen en el conjunt de la població de cada barri, així com les característiques per sexe i edat d'aquests veïns, i depèn tant de les múltiples estratègies migratòries

com del metabolisme demogràfic del barri corresponent. Juntament amb l'augment de la proporció d'immigrants, la pluralitat és la característica fonamental de l'evolució territorial, amb 15 diferents orígens nacionals que es reparteixen el primer lloc als 73 barris de Barcelona, tan dispars com Argentina (a Gràcia i a 16 barris més), Pakistan (a El Raval i a 3 barris més), el Marroc (a Torre Baró i a 2 barris més), França (a Pedralbes i a 2 barris més), Estats Units (a les Tres Torres) o Rússia (a Diagonal Mar i Front Marítim del Besòs), com es pot observar al gràfic 2.

D'aquesta manera, a l'engròs, la distribució dels oriünds llatinoamericans, població majoritària tant al 2010 com al 2020 a la Ciutat Comtal –227.338 residents–, ens pot semblar la mateixa, essent l'argentina la que tant aleshores com ara ocupa el primer lloc amb poc més de 30 mil residents el 2020, i n'encapçala el rànquing a 17 dels 73 barris de Barcelona, amb el barri de Gràcia capdavanter; la segona procedència, que frega els 28 mil habitants és la peruana, i que representa el primer origen a 15 dels barris barcelonins (al capdavant hi ha La Sagrera i el Camp de l'Arpa del Clot), i la tercera procedència és la població d'origen colombià amb 26.534 veïns, que predominen a dos barris barcelonins (El Guinardó i la Vall d'Hebron). I, amb tot, l'any 2020 emergeixen amb força nacionalitats abans gairebé absents com els veneçolans que, amb quasi 25 mil residents, ja són la primera nacionalitat a 7 barris barcelonins (la Sagrada Família ocupa el primer lloc), o els hondurenys, que encara que tinguin menys població –al voltant dels 15 mil–, gràcies a la seva concentració ja són la nacionalitat més representada a 4 barris (Horta, Porta, les Roquetes i el Verdun). Però fins i tot entre els argentins que, com sabem, han estat una de les migracions

més antigues a Barcelona i d'aquí ve la transversalitat que tenen en els diferents barris, és una migració marcada pels accidents del seu propi país (els refugiats de les dictadures dels anys setanta van ser els pioners, mentre que ja al segle XXI és necessari recordar el *corralito* el 2001 com una d'aquestes fites), cal observar-hi també la composició variada en relació amb les edats d'aquesta població perquè ens doni una pista de quins trets estan canviant. L'augment de les persones de més de 64 anys dins aquesta població fins arribar a un percentatge del 8,9% al darrer any ens indica l'existència tant dels antics fluxos migratoris com de la migració recent vinculada a l'expulsió per les polítiques neoliberals de Macri.

La resta d'orígens es caracteritza per l'heterogeneïtat. Els 111.956 europeus que resideixen a la ciutat ocupen el segon lloc, el 64,7% són de l'Europa Occidental, amb 72.422 residents, i que tenen una llarga tradició a la ciutat, en aquests moments encapçalats per italians –21.490– i francesos –17.505–, seguits dels 8.288 britànics –8.288– i dels alemanys –7.423–, els trobem tant agrupats a la zona centre de la ciutat, des de la Barceloneta tot seguint pel casc antic i pujant per la Dreta de L'Eixample fins la Vila de Gràcia, com a la part alta, amb una presència important a Pedralbes i al districte de Sarrià - Sant Gervasi. Els europeus orientals –39.534–, presenten una composició heterogènia, encapçalats pels 9 mil russos que estan aplegats a barris benestants com Pedralbes, Sarrià, les Tres Torres o la Bonanova, i també a Diagonal Mar, on són el primer origen, seguidament trobem els romanesos, ucraïnesos i georgians, amb més presència a barris com el Besòs i el Maresme, o Sant Martí de Provençals, en els quals es reflecteix la pitjor situació socioeconòmica que viuen.

Entre els 83.210 veïns d'origen asiàtic, de característiques molt diferents, destaquen els gairebé 24 mil pakistanesos, uns 20 mil xinesos, tot seguit de 13 mil filipins i 8 mil indis. Aquesta varietat n'explica l'àmplia extensió que tenen dins la ciutat, tot i l'alta concentració al barri del Raval, el Gòtic i el Poble-sec en els quals hi conviuen majorment pakistanesos, filipins, bangladeshians i indis, s'accentua la concentració d'aquest grup al barri del Besòs i Maresme (Districte de Sant Martí), on la població originària del Pakistan representa a tres de cada quatre asiàtics, tot seguit de la població nascuda a la Xina.

Per acabar, els 30.372 africans, encapçalats pels 19 mil veïns nascuts al Marroc, s'agrupen als barris més pobres de la ciutat tant a Ciutat Vella, Ciutat Meridiana, Torre Baró i Vallbona del districte de Nou Barris com en els de la Trinitat Vella, Baró de Viver i a la part alta del barri de Sant Andreu al districte homònim.

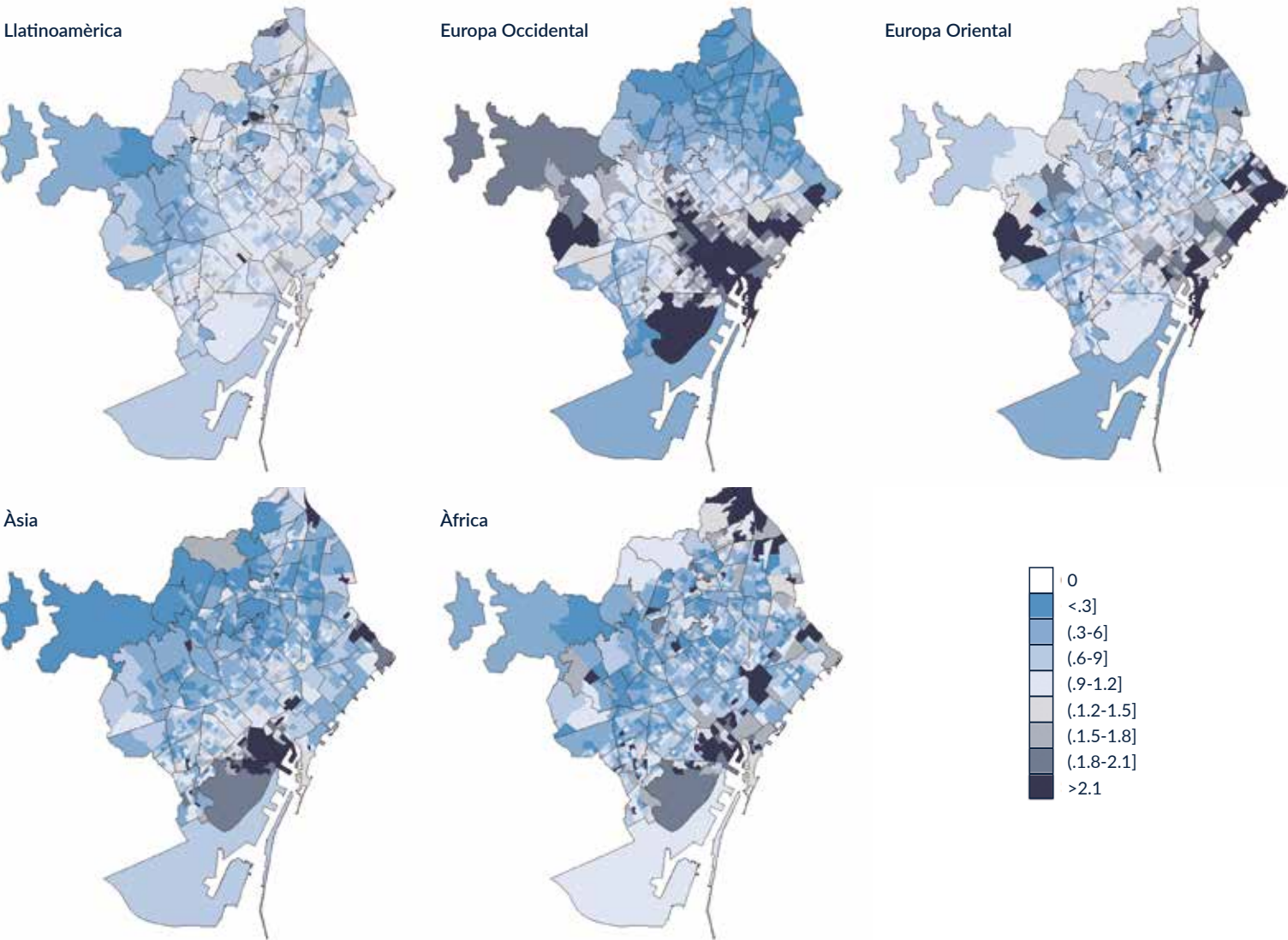
Per barris, la zona centre que històricament ha sigut la receptora i filtre de la població immigrada a Barcelona és la que mostra els percentatges més alts de població nascuda a l'estranger, el Gòtic amb el 67,2% –14.498 veïns oriünds de l'estranger–, El Raval amb el 60,9% –29.266–, o Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera amb el 53,2% –7.023–, aquests són els barris en els quals els immigrants superen més de la meitat de la població que hi habita (figura 1). En el pol oposat es troben barris com Canyelles, amb només el 10,3%, la Font d'en Fargues amb el 12% o Sant Andreu i les Tres Torres amb poc més del 14%.

A tots els barris de la ciutat ha crescut la proporció de població resident nascuda a l'estranger durant la darrera

dècada, però en alguns s'hi ha triplicat la població com és el cas de Torre Baró, o duplicat com Can Peguera, Baró de Viver, Porta o la Marina del Prat Vermell. Mentre que els barris que menys han crescut –que se situen just per sobre del 10%–, és perquè ja estan saturats i perquè l'estructura d'edat de la població del barri era poc propensa perquè es dugués a terme una renovació de la població, és el cas del Turó de la Peira, El Putxet i el Farró o el Bon Pastor.

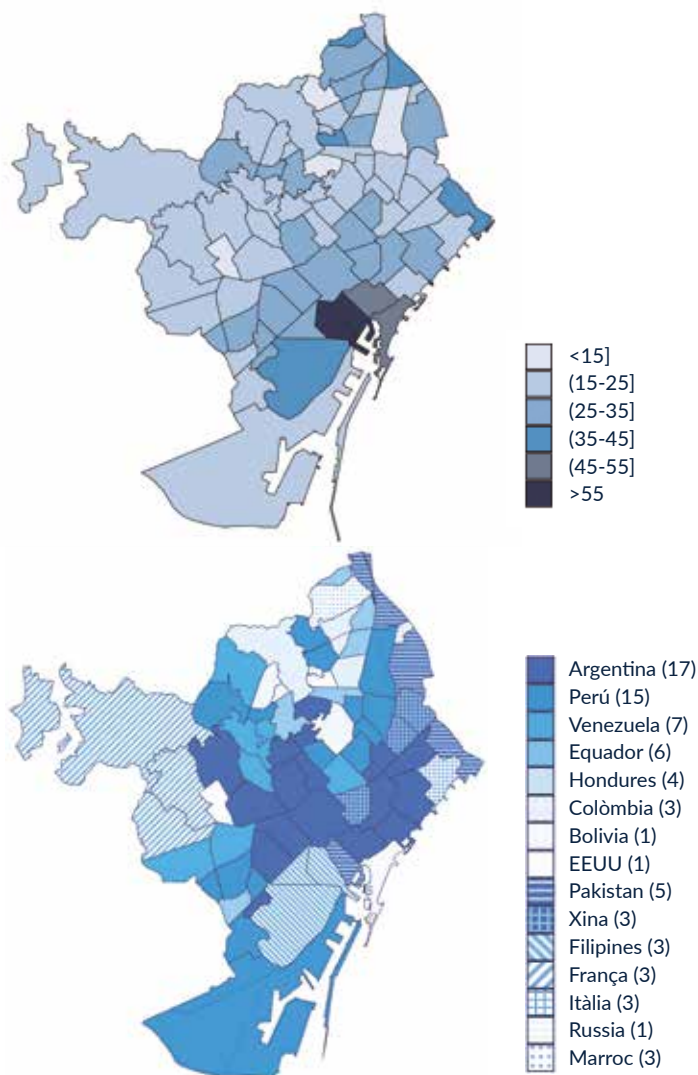
El volum de població immigrada expressat en el percentatge global ja no pot copsar, com passava als inicis de la migració, l'impacte territorial que té: hi ha percentatges semblants que amaguen orígens molt diversos, de vegades polaritzacions, de vegades diversitat ponderada, i perfils socioprofessionals i usos del territori molt diferenciats, o estructures familiars corresponents a fases migratòries disperses, fins i tot quan parlem d'un mateix origen. D'aquesta manera, el creixement de la migració a l'eix Besòs, per exemple, va trigar en comparació amb el del centre històric, i que s'ha nodrit tant de la migració procedent directament de l'estranger amb la presència de fluxos nous, com de la que provenia d'altres barris de la ciutat, i destaca, això sí, pel perfil més familiar que té, amb major proporció de dones i infants de grups que, com el Pakistan, a Ciutat Vella s'havien caracteritzat per un perfil molt decantat cap als homes i joves pioners d'aquests moviments. Mentre que el centre aglutina una barreja de població treballadora en la qual hi destaquen filipins o pakistanesos, per exemple, els primers amb un 60,7% de dones i els segons tan sols amb un 23,3%, hi ha altres orígens com francesos o anglesos en els quals hi trobem tant estudiants com professionals residents lligats a la gentrificació del barri.

Figura 1. Distribució de la població nascuda a l'estranger segons els grans conjunts continentals. Secció censal, Barcelona, 2020

Font: elaboració pròpia. Padró continu de Població, 2020 (INE).

Figura 2. Els barris de Barcelona segons el percentatge de població nascuda a l'estranger i el país d'origen, així com el lloc de naixement. 2020

Font: elaboració pròpia. Padró continu de Població, 2020 (INE).

4. Del territori als veïns

La població nascuda a l'estranger s'ha repartit pels diferents barris de Barcelona seguint el dictat del mercat immobiliari –habitatge de compra, tot i que hi domina el lloguer–, i l'evolució demogràfica de la població autòctona. Especialment a causa de la mortalitat que allibera la cadena de vacants residencials, així com la mobilitat provocada per la formació de nous nuclis familiars. Com hem vist, la població immigrada el segle XXI, malgrat l'àmplia distribució que té, s'ha anat concentrant progressivament en aquells barris més vulnerables en els quals les rendes són més baixes –on abans ja hi residia amb més freqüència la població immigrada el segle XX, que procedia de la resta d'Espanya–, i coincideix amb l'envelliment i el relleu generacional d'aquests barris. Aquest és un procés en constant evolució, alguns dels barris de rendes més baixes construïts en els anys setanta encara figuren entre els que tenen un menor percentatge d'immigrants (Canyelles o la Guineueta, per exemple), mentre que els situats a l'eix del Besòs es troben entre els de major creixement recent de la immigració. Si a principis de segle la diversitat poblacional a Barcelona continuava tenint el Raval, i en general Ciutat Vella, com una mostra d'aquesta diversitat –poc o molt folkloritzada i exòtica–, el 2020 ha esdevingut una realitat en la qual tots els barcelonins hi participen, i que passa a formar part d'una de les característiques fonamentals de les generacions més joves.

L'estructura per sexe i edat de la població als diferents districtes de Barcelona, si es té en compte el nivell d'instrucció ens ajudarà a copsar la diversitat a partir de la cohabitació en un mateix territori de poblacions molt heterogènies en la qual s'hi afegeix l'òptica de generació, de

gènere i de nivell d'instrucció. No és cap sorpresa si diem que al conjunt de la ciutat el perfil de la població nascuda a Espanya es caracteritza pel seu envelliment –el 27% de la població és major de 64 anys–, amb una mitjana d'edat de 46 anys, mentre que la població immigrada de l'estranger mostra un perfil jove que està en edat activa, amb només el 6% major de 64 anys, i 38 anys d'edat mitjana.

La proporció més elevada de població envellida autòctona no es concentra, com fa només una dècada, en els barris que formen part de Ciutat Vella, especialment en el Raval, encara que aquesta sigui la imatge que tenim ficada al cap: ara és la característica dels barris on fins fa poc es concentrava la població arribada els anys seixanta i setanta, com són els districtes de Nou Barris o Horta i Guinardó, amb un terç de la població autòctona per damunt dels seixanta quatre anys, i també d'altres com l'Eixample o l'antiga vila de Gràcia amb un 30%. Com que les dones són més longeves que els homes, els districtes més envellits també destaquen per una proporció més elevada de dones.

Si parem esment en el patró dels dos primers districtes, a part de la major proporció de persones grans autòctones, es pot veure que el perfil pel que fa a l'edat dels immigrants internacionals no es concentra clarament en el grup més jove de 25 a 34 anys, en canvi sí que succeeix a altres districtes com Ciutat Vella, en el qual el grup de 35 a 40 anys en el cas dels homes i una mica menys en el cas de les dones el supera o comparteix el protagonisme amb l'esmentada franja inferior. És una situació que veiem repetida a Sant Martí, Sant Andreu i, en menor mesura, a les Corts: una pista que ens parla de nuclis familiars d'immigrants nascuts a l'estranger, que correspon tant

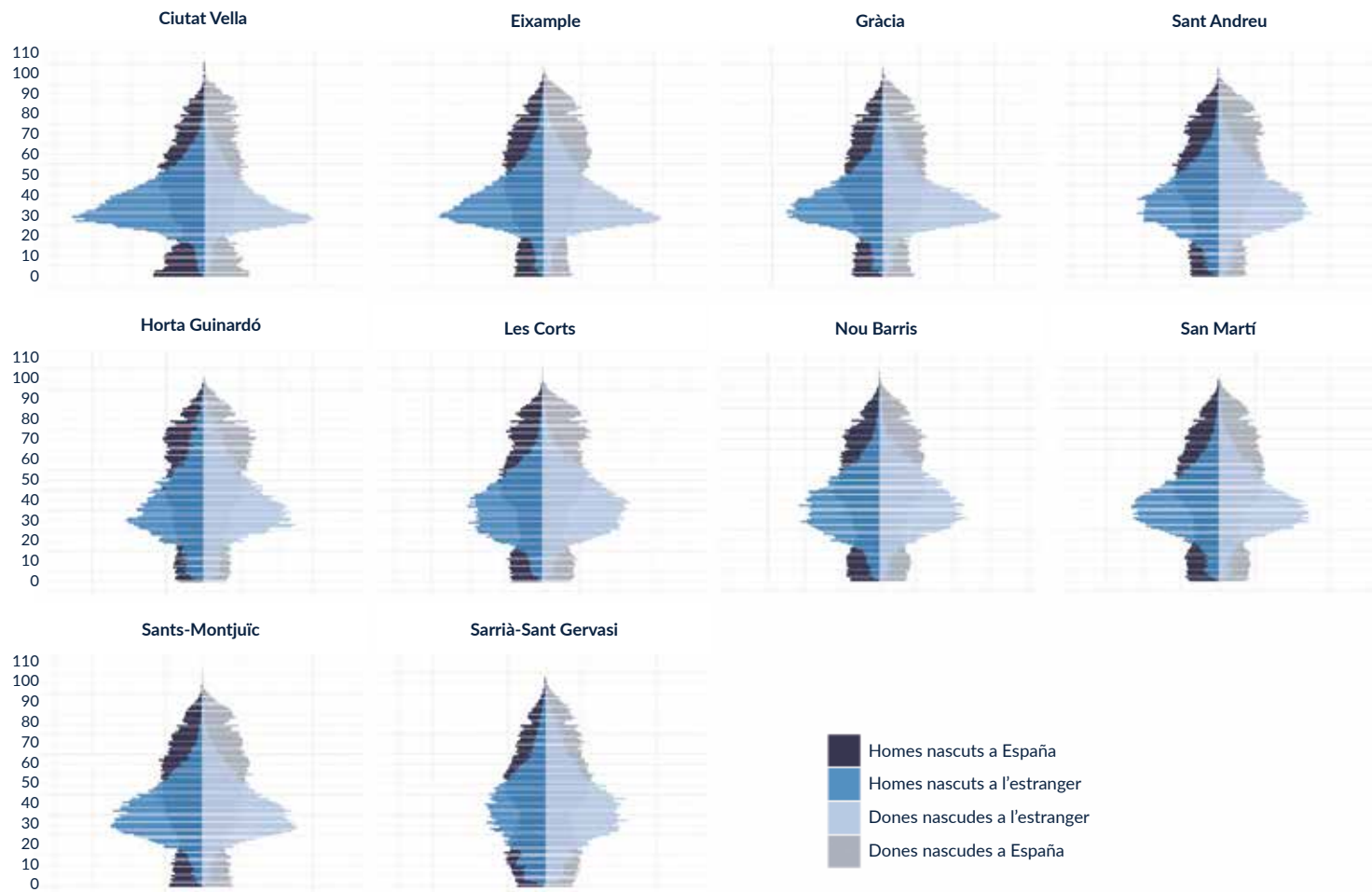
al creixement de la població vinguda directament de l'estranger com aquella que s'ha mogut dins de la ciutat.

La distribució segons el sexe de la població immigrada és el segon element distintiu d'alguns districtes, que va cap a la clara masculinització de la població dels residents oriünds de l'estranger que trobem a Ciutat Vella –exceptuant-ne la població filipina–, a la qual hi podríem contraposar la feminització d'altres districtes –especialment aquells on hi predomina la població d'origen llatinoamericà–, com Gràcia o l'Eixample, però també Sarrià - Sant Gervasi.

Finalment, si ens fixem en l'estructura per edats, concretament en la població jove entre 25 i 34 anys pel que fa al lloc de naixement i el nivell d'instrucció que tenen, als diferents districtes, poden trontollar alguns estereotips adquirits sobre la població immigrada i sobretot adonar-nos de la importància que tenen les generacions més joves. Els nascuts a l'estranger que el 2020 tenien entre 25 i 34 anys, i que per tant havien nascut entre 1986 i 1995, els coneguts com a *millennials*, representen ja més de la meitat d'aquesta generació (gràfic 6a) a 6 dels 10 districtes de la ciutat. El cas més extrem és el de Ciutat Vella que té un 82,2% del total d'efectius en aquest grup d'edat. Les relacions intergeneracionals esdevenen inevitablement doncs, relacions interculturals, en aquest cas amb l'evident fractura entre nadius digitals –majoritàriament immigrants– i analògics –majoritàriament autòctons–.

Si parem esment en el pes que tenen els estudis superiors (gràfic 6b), podrem desfer molts tòpics: tot i que la migració internacional que arriba a Barcelona s'ocuparà preferentment en un mercat fortament segmentat en el sector dels treballs no qualificats, els joves d'aquestes

Gràfic 5. Piràmides de població per sexe, edat i lloc de naixement de la població per districte. Barcelona, 2020

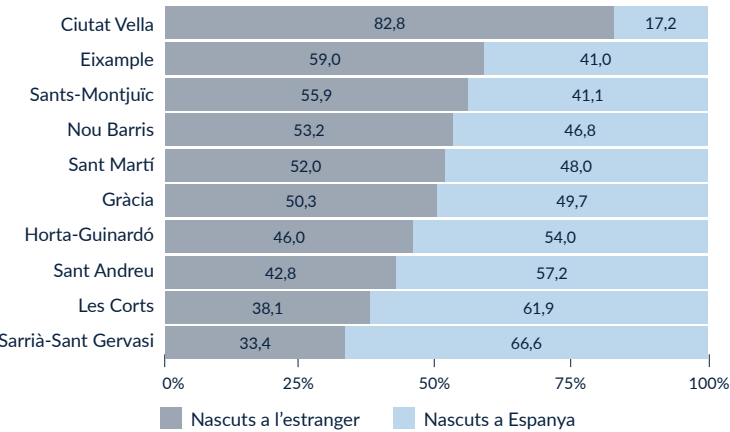

Font: elaboració pròpia. Padró continu de Població, 2020 (INE).

generacions nascuts a l'estranger i, particularment, les generacions femenines, arriben a percentatges superiors a la meitat dels seus efectius, no només en general, sinó que sobrepassen els joves autòctons. És en els barris més desfavorits en què els percentatges d'immigrats joves

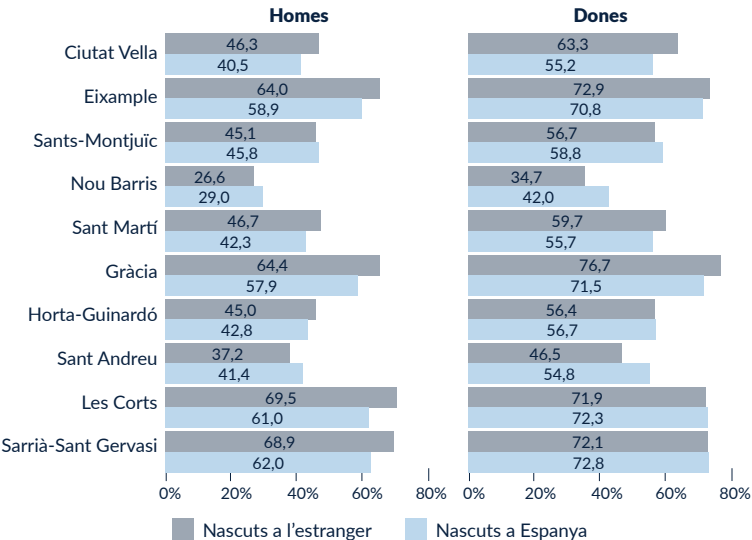
amb estudis universitaris disminueixen i se situen per sota dels nivells –també relativament baixos– dels joves autòctons de la mateixa generació. En són exemples Nou Barris en què només el 26,6% de la població masculina immigrada té estudis superiors, en comparació amb el

Gràfic 6a. Percentatge de població immigrada entre els joves (25-34 anys) per districte. Barcelona, 2020

Font: elaboració pròpia. Padró continu de Població, 2020 (INE).

Gràfic 6b. Percentatge de joves (25-34 anys) amb estudis superiors per sexe i lloc de naixement per districtes. Barcelona, 2020

Font: elaboració pròpia. Registre continu de Població de Catalunya, amb dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat).

29% dels autòctons, i Sant Andreu amb un 37,2%, i un 41,4% de les generacions masculines respectivament. Si observem detalladament els barris pel que fa als diferents orígens nacionals aquestes disparitats es fan extremes, i no només és a causa de tenir en compte la població europea seleccionada pel nivell d'instrucció elevat que té. És aquesta una raó més per la qual hauríem de revisar la nostra mirada sobre la població migrada a la Ciutat Comtal, i especialment sobre el futur d'aquesta població.

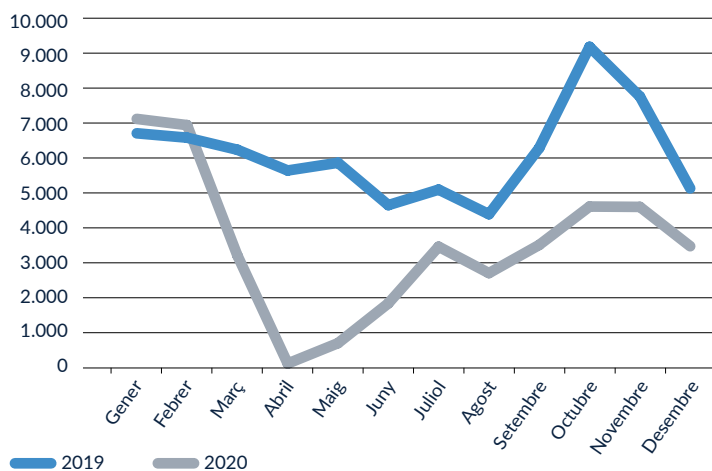
5. Primers impactes de la covid-19 a les migracions a Barcelona: Post-escriptum

5.1. Migracions internacionals: caiguda conjuntural

La publicació el 15 de juny de 2021 de les dades corresponents a les Estadístiques de Variacions Residencials de 2020 ens ha permès en el darrer moment incorporar aquest breu apartat sobre el primer impacte de la covid-19 tant en les migracions internacionals com en la mobilitat interna (gràfic 7).

Quant a les migracions internacionals, el primer efecte esperable ha estat l'estrepitosa caiguda de les altes procedents a l'estranger des que el 16 de març es decidís tancar les fronteres espanyoles com a mesura preventiva per l'avanç de la pandèmia (gràfic 7). Així, la pèrdua total del 2020 respecte de l'any anterior ha estat del 42,3 %, passant de les poc més de 73.000 altes a les 42.000. La recuperació progressiva des del maig de 2020 ha seguit l'estacionalitat d'aquests fluxos (amb màxims a l'octubre, però mantenint nivells sempre per sota). En termes tant relatius com absoluts, l'origen continental que més ha acusat la davallada ha estat el protagonista del boom llatinoamericà,

Gràfic 7. Evolució de les migracions internacionals arribades a Barcelona. Evolució mensual, 2019-2020

Font: elaboració pròpia. Estadístiques de Variacions Residencials, 2019 i 2020 (INE)

amb un descens del 46,5 % i 18.134 altes menys, fet que no ens ha de sorprendre tenint en compte la cancel·lació dels vols transatlàntics. Per la mateixa raó, però amb menys volum, han caigut els fluxos procedents de l'Àsia en un 46,5 % (majoritàriament xinesos, indis i pakistanesos). Per contra, la relativament baixa caiguda dels europeus en un 28,9 % amaga un increment dels fluxos britànics (1.679 altes el 2020 per les 1.529 de l'any anterior), que no descartem que correspongui a empadronaments de persones que ja residien a la ciutat comtal.

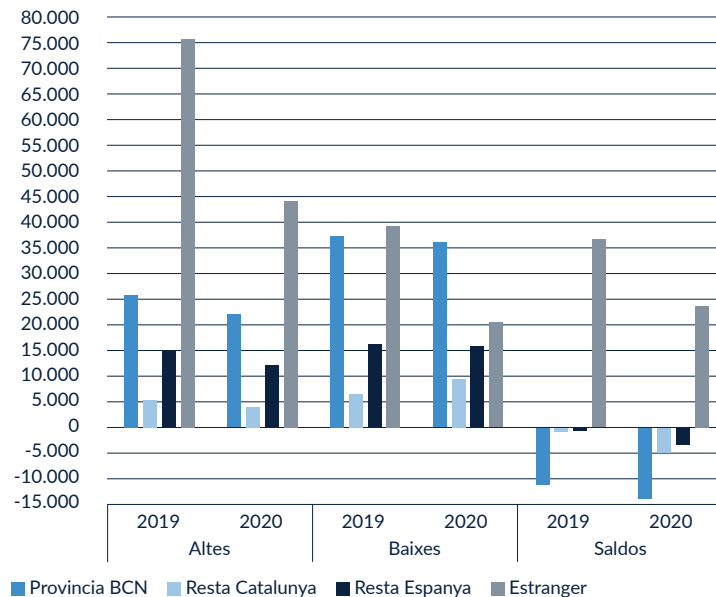
5.2. Migracions internes: l'espectre de l'èxode cap a les àrees rurals

Una de les narratives que més fortuna ha tingut ha estat la de considerar que la covid-19 hauria marcat un canvi de tendència en les migracions internes, amb el fenomen nou de la sortida massiva de Barcelona cap a municipis

més petits, sobretot els que anomenem d'entorn rural. Escapar de la duresa del confinament i gaudir d'entorns més amigables, mesurats tant en espai de l'habitatge com en paisatge, així com l'extensió del teletreball, han estat les causes principals per a aquesta interpretació.

Efectivament, durant l'any 2020 s'han produït més sortides de Barcelona ciutat dirigides a la resta de Catalunya i d'Espanya que entrades, amb un saldo negatiu de 23.387 baixes per damunt de les altes (gràfic 8). Entre aquestes baixes, el pes més gran ha correspost als que s'han produït dins la pròpia província de Barcelona, amb 14.294 baixes de saldo, seguides de municipis de la resta de Catalunya, amb

Gràfic 8. Evolució recent del moviment migratori. Barcelona. Evolució 2019-2020

Font: elaboració pròpia. Estadístiques de Variacions Residencials, 2019 i 2020 (INE).

un saldo negatiu de 5.242 persones; també hi destaquen els fluxos dirigits a municipis de menys de 10.000 habitants: 9.941 baixes per tan sols 3.447 altes, amb un saldo negatiu de 6.494 persones amb els municipis menors dins de Catalunya. Amb tot, volem fer dues consideracions: part d'aquestes baixes poden correspondre a la decisió d'empadronar com a primera residència la segona residència; en segon lloc, és que, encara que s'hagi efectuat una compra real d'habitatge, el romandre en aquest un cop tornats a la normalitat és una qüestió que dependrà molt del cicle de vida i de l'adopció del teletreball, cosa que no sembla tan clara. Per aquesta raó, ens inclinem per rebaixar les expectatives sobre grans canvis de tendència que semblen haver il·lusionat a més d'un.

6. Nota final: impacte de la covid-19, una visió prospectiva

Les nostres categoritzacions bàsiques que classifiquen la població pel lloc de naixement o per la nacionalitat, edat i sexe a diferents escales territorials dins la ciutat són útils per fer una foto fixa i captar una instantània –una mica borrosa, ja que tota categoria simplifica la complexitat–, però resulten inadequades per entendre la fluïdesa, la transformació a diferents velocitats dels individus, així com de les generacions, de comunitats i de l'ocupació que en fan del territori els residents d'un barri, i encara menys per entendre les interaccions que es creen entre ells, que són l'essència del veïnatge. El perill és que tots plegats, inclosos els gestors de la ciutat, seguim abraçant el fenomen migratori com si fos una foto fixa antiga feta sovint de clixés –positius i negatius–, incapacitats per comprendre el que realment succeeix ni tampoc les demandes d'una població igualment líquida en la seva mutabilitat.

Precisament les interaccions socials que es donen entre la població nascuda a l'estranger i la població autòctona o la seva absència pot ser un indicador de la cohesió social, més enllà del procés d'integració intercultural, en el qual tant uns com els altres es transformen en exposar-se a la diversitat. En aquest sentit, la imposició del distanciament físic i el confinament que van ser les primeres mesures de prevenció de l'extensió de la covid-19, i sobretot l'impacte econòmic de la pandèmia, ha significat fer una passa enrere que ha restringit sovint aquestes relacions tan sols a les persones que compartien un habitatge, en general a la pròpia comunitat de referència. La dependència de les xarxes familiars i socials de la pròpia comunitat ha propiciat l'encapsulament i que es giressin l'esquena als uns als altres involuntàriament. La concentració de la població immigrada en ocupacions d'alt risc, ja sigui perquè eren essencials –des dels treballs de cura de gent gran a la missatgeria–, o perquè es van veure afectades per l'aturada forçosa, juntament amb l'augment en l'ús del transport públic i unes condicions d'habitatge més precàries, ha fet que aquesta població s'hagi exposat més al contagi malgrat que la seva estructura per edats més jove els protegia, a part d'això també ha fet créixer la bretxa de la desigualtat respecte a la població autòctona, sobretot de la població africana i sud-asiàtica. En sentit contrari, si bé va disminuir dràsticament la migració internacional, fins al punt de frenar-se en sec durant les primeres onades de la pandèmia, la mortalitat a edats avançades ha accelerat el metabolisme demogràfic dels barris i ha disminuït encara més la proporció d'autòctons, i això ha provocat l'augment automàtic de la que representa la població immigrada, sense que hi hagin hagut noves aportacions migratòries.